

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ
ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Ваколя З.М., Кухта М.І.

ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА

Ужгород, 2023

**УДК 37.011.3-051(076):174
В14**

Ваколя З.М., Кухта М.І. Педагогічна етика : методичні рекомендації.

Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 21 с.

Методичні рекомендації розроблені для студентів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей галузі знань 01 Освіта/Педагогіка освітнього ступеня «бакалавр».

Рецензенти:

Козубовська І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ «УжНУ».

Шелевер О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології, ДВНЗ «УжНУ».

Доповнено та перезатверджено

Рекомендовано до друку

кафедрою загальної педагогіки та педагогіки вищої школи ДВНЗ «УжНУ»

(протокол № 12 від 28 червня 2023 р.)

Рекомендовано до друку науково-методичною комісією факультету суспільних наук

(протокол №8 від 29 червня 2023 р.) та вченою радою факультету суспільних наук

(протокол №11 від 29 червня 2023 р.)

© Ваколя З.М., Кухта М.І.

Ужгородський національний університет, 2023

ЗМІСТ

Тема 1. Становлення і розвиток етичної думки	4
Тема 2. Педагогічна деонтологія як наука про професійну поведінку вчителя	5
Тема 3. Основні категорії педагогічної етики	6
Тема 4. Особливості етичної поведінки вчителя в різних сферах суб'єкт-суб'єктних взаємин у школі.....	7
Тема 5. Методи діагностики та шляхи розвитку педагогічної етики майбутнього вчителя	8
Тема 6. Роль педагогічної етики вчителя у реалізації основних прав і свобод дитини.....	9
Тема 7. Педагогічні задачі та ситуації в діяльності педагога	10
Тема 8. Круглий стіл з теми «Педагогічні конфлікти» (аналіз відеофрагментів)	11
Тема 9. Педагогічний такт. Авторитет педагога	11
Тема 10. Діловий етикет педагога.....	13
Педагогічні задачі.....	14
Тести	16

Тема 1. Становлення і розвиток етичної думки

План

1. Історія розвитку етичної думки.
2. Етика Античності.
3. Етична думка Середньовіччя та Відродження.
4. Етика Нового часу.
5. Сучасні етичні теорії.
6. Роль і місце педагогічної етики у працях відомих педагогів (Я. Коменський, Я. Корчак, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.)

Опорні поняття теми: етика, мораль, моральність, антична етика, гуманізм, добро і зло, добродесність, екзистенціалізм, емпіризм, утилітаризм, натуралізм, німецька класична етика, моральний імператив, позитивізм, прагматизм, психоаналіз, раціоналізм, дискурс.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Спробуйте приміряти до себе ситуацію, в якій опинився Сократ. Який вибір зробили б Ви?
2. Які сфери людського життя становлять особливий інтерес з погляду моралі? Обґрунтуйте Вашу точку зору.
3. Підготуйте доповідь на тему: «Еволюція етичних вчень».

Завдання для обговорення:

Охарактеризуйте моральний ідеал Сократа.

Афіняни озлобилися проти Сократа за те, що той викривав їхні недоліки, закликав до справедливості, совісті. На Сократа подали до суду, звинувачуючи його в тому, що він розбещує юнаків і не визнає богів... І суд присудив Сократа до смерті. Утім, якщо Сократ відмовиться від своїх переконань, перестане пробуджувати в людях сумління і шукати в їхніх душах правду, і буде мовчати, тоді йому залишать життя. Але Сократ не погоджується: без цього життя для нього – не життя! І Сократ повинен померти. Його друзі й учні в розпачі, вони пропонують йому влаштувати втечу. Але мудрець відмовляється і від цієї можливості зберегти життя. Втекти – це означає зректися того, чого він навчав усе життя, вчинити боягузливо, лицемірно, несправедливо, це означає зрадити самого себе. Сократ спокійно випиває чашу з отруйним соком цикути і вмирає.

Література:

1. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2011. 256 с.
2. Дудник Н.В. Педагогічна етика : навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 120 с.
3. Хоружа Л.Л. Етичний розвиток педагога : навч. посіб. Київ: «Академвидав», 2012. 208 с.

Тема 2. Педагогічна деонтологія як наука про професійну поведінку вчителя

План

1. Поняття педагогічної деонтології в контексті історичного розвитку.
2. Етика вчителя як невід’ємна частина кожної педагогічної дії.
3. Вимоги до професійної поведінки сучасного педагога.
4. Особливості нормативно-рольових функцій педагогічної професії.

Опорні поняття теми: педагогічна деонтологія, професійна поведінка вчителя, норми професійної поведінки та професійної діяльності, ідеальні якості сучасного вчителя, етика вчителя, специфіка педагогічної діяльності.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Доберіть декілька відомих афоризмів, які актуалізують проблему моральних вимог до діяльності вчителя, визначте власне розуміння цих висловів.
2. Проаналізуйте факти власного шкільного життя й наведіть приклади етичного ставлення вчителя до учнів.

Завдання для обговорення:

Ідеали не завжди бувають тільки позитивними. Помилковий ідеал до певного часу може сприйматися людиною як цінність і мати визначальне та навіть надихаюче значення. Однак життєва практика оголює поверховість таких ідеалів і призводить до їхнього знецінювання.

Чи згодні ви з такою точкою зору? Чи може це стосуватися педагога? Наведіть приклади з шкільного життя.

Література:

1. Дудник Н.В. Педагогічна етика : навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 120 с.
2. Зязюн І.А. Основи педагогічної майстерності. Київ: Вища школа, 2014. 207 с.
3. Шевченко Ю.М. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посіб. [для студ. спеціальності «Початкова освіта»]. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018. 130 с.

Тема 3. Основні категорії педагогічної етики

План

1. Моральний обов'язок педагога.
2. Моральна відповідальність педагога.
3. Педагогічна справедливість.
4. Щастя як вища моральна цінність особистості педагога.

Опорні поняття теми: добро і зло, удавана доброта, обов'язок, відповідальність, педагогічна справедливість, заохочення, покарання, щастя.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Доберіть декілька відомих афоризмів, які актуалізують проблему моральної відповідальності педагога, визначте власне розуміння цих висловів.
2. Складіть власний «рецепт щастя», за яким буде щасливий педагог і, відповідно, щасливі діти.

Завдання для обговорення:

1. У Стародавній Греції богиню правосуддя Феміду зображали із зав'язаними очима та терезами в руці.
Як Ви вважаєте, чому? Чи можемо ми прирівняти богиню правосуддя до педагога? Обґрунтуйте свою відповідь.
2. Як Ви розумієте «золоте» правило моральності «Як ти хочеш, щоб ставились до тебе, так і ти стався до людей»? Чи живе Ви за цим правилом?

Література:

1. Дудник Н.В. Педагогічна етика : навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 120 с.
2. Лутаєва Т.В., Кайдалова Л.Г. Педагогічна культура : навч. посіб. Харків: НФаУ, 2013.
3. Шевченко Ю.М. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посіб. [для студ. спеціальності «Початкова освіта»]. Мелітополь : Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2018. 130 с.

Тема 4. Особливості етичної поведінки вчителя в різних сферах його суб'єкт-суб'єктних взаємин у школі.

План

1. Специфіка психолого-педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу.
2. Етична компетентність сучасного педагога.
3. Педагогічне співробітництво у системі стосунків «вчитель – учень».
4. Моральні стосунки у системі «вчитель – батьки учнів».
5. Моральні стосунки : «вчитель - вчитель»;
«вчитель – адміністрація закладу».

Опорні поняття теми: освітній процес, педагогічна комунікація, етична компетентність, етичні принципи, етичний кодекс педагогічного працівника, педагогіка співробітництва, моральні стосунки.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Спираючись на ситуації з особистої шкільної практики, наведіть приклади виявлення вчителем педагогічної несправедливості до учня. Проаналізуйте поведінку обидвох учасників педагогічного процесу.
2. Спираючись на педагогічну етику, складіть правила спілкування педагога з учнями, вчителями та батьками.

Завдання для обговорення:

1. За недисциплінованість на уроці вчителька покарала учня поганими оцінками з предмета. *На Вашу думку, чи зіпсувалися стосунки вчителя з учнем? Чи правильно вчинила вчителька? Чи вплине це і на стосунки вчителя з батьками?*

Література:

1. Варецька В.О. Етика педагогічної взаємодії // *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51 (104). С.80 – 88.
2. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навч. посіб. Житомир : ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2021. 100 с.

3. Хоружа Л. Етична компетентність учителя як основа реалізації гуманістичної парадигми освіти. *Шлях освіти*. 2013. № 3. С. 27–33.

Тема 5. Методи діагностики та шляхи розвитку педагогічної етики майбутнього вчителя.

План

1. Пріоритетні стратегії етичного самовдосконалення.
2. Рефлексивний аналіз вчителем своєї діяльності як спосіб самодіагностики.
3. Роль емоцій і почуттів у діяльності вчителя та їх корегування.
4. Умови оволодіння педагогічним тактом.
5. Використання тестових методик з метою виявлення рівнів моральної культури педагогів.
6. Шляхи і форми професійно-етичного самовдосконалення вчителя.

Опорні поняття теми: етичне самовдосконалення, самодіагностика, педагогічний такт, педагогічна тактика, моральна культура педагога.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Як Ви розумієте думку про те, що культура – це форма самореалізації й саморозвитку педагога?
2. Занотуйте власні роздуми про те, чи достатньо бути добрим, дружелюбним, володіти тоном і тактом у спілкуванні з учнями для того, щоб продемонструвати знання та навички педагогічної етики?

Дискусійні питання:

1. Актуальною проблемою професійного вдосконалення є рефлексивний аналіз та контроль вчителем своїх дій. *Чи погоджуєтесь Ви з цією думкою? Обґрунтуйте свою відповідь.*
2. Вільям Уорд писав: «Посередній учитель викладає. Хороший вчитель пояснює. Видатний вчитель показує. Великий учитель надихає». *Чи згодні Ви з таким твердженням? Котрим з цих вчителів бачите себе в майбутньому?*

Література:

1. Варецька В.О. Етика педагогічної взаємодії. *Педагогіка формування творчої*

- особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51 (104). С.80 – 88.
2. Савенкова, Л. О. Психологія спілкування : навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2015. 309 с.
  3. Федорова, Л. Г. Педагогічний такт – основа професійної підготовки вчителя початкової школи. *Educational Dimension*, 2016, 47: 371 – 375.

Тема 6. Роль педагогічної етики вчителя у реалізації основних прав і свобод дитини

План

1. Основні нормативно-правові документи, які регламентують діяльність сфери освіти.
2. Нормативно-правові документи про права дитини і місце педагогічної етики вчителя у їх виконанні.
3. Основні права дитини.
4. Юридична відповідальність педагога за дії, які суперечать нормам професійної етики.
5. Міра правової відповідальності.

Опорні поняття теми: нормативно-правові документи, права дитини, відповідальність педагога, норми професійної етики.

Завдання для індивідуальної роботи

1. Ознайомтесь з нормативно-правовими документами, які регламентують діяльність сфери освіти. Занотуйте найважливіше.
2. Проаналізуйте етичний кодекс вчителя.

Література:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Дудник Н.В. Педагогічна етика : навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 120 с.
3. Етичний кодекс українського педагога (проект). URL : http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11292
4. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Хоружа Л. Етична компетентність учителя як основа реалізації гуманістичної парадигми освіти. *Шлях освіти*. 2013. № 3. С. 27–33.

Тема 7. Педагогічні задачі та ситуації в діяльності педагога.

План

1. Педагогічна ситуація й педагогічна задача.
2. Основні суперечності, що виникають у навчально-виховному процесі.
3. Етичні засади розв'язання педагогічних задач.
4. Етико-педагогічні помилки вчителя-початківця.
5. Розв'язання ситуацій як зразок етичної позиції вчителя (приклади з праць відомих вітчизняних та зарубіжних педагогів).

Опорні поняття теми: педагогічна ситуація, педагогічна задача, моральна оцінка, вимогливість, чуйність, етико-педагогічна поведінка педагога.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Складіть перелік помилкових дій педагога, які вказували б на його неетичну поведінку.
2. Ознайомтесь з розділом «Психологічний семінар», який міститься в поемі І. Драча «Дума про вчителя». *Чи вбачаєте Ви в прочитаному помилки етико-педагогічної поведінки педагога? Відповідь обґрунтуйте.*
3. Сформулюйте 10 порад для вчителя, як формувати в учнів етичну поведінку.

Дискусійні питання:

В. Сухомлинський писав: «Немає в світі більш гуманних професій, ніж фах лікаря і педагога. До останньої хвилини бореться лікар за життя людини, ніколи він не дасть відчути хворому, що його стан здоров'я поганий чи навіть безнадійний. Це азбучна істина лікарської етики. Ми, вчителі, повинні розвивати, поглиблювати в своїх колективах нашу педагогічну етику, стверджувати гуманне начало у вихованні як найважливішу рису педагогічної культури кожного вчителя». *Чи згодні Ви з таким твердженням?*

Література:

1. Дудник Н.В. Педагогічна етика : навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 120 с.
2. Каплінський В.В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення: навч. посіб. для майбут. вчителів. 6-е вид. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 80 с.

3. Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач : навч. посіб. / Л. О. Мільто. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 156 с.

Тема 8. Круглий стіл з теми «Педагогічні конфлікти» (аналіз відеофрагментів)

Заняття проводиться у формі круглого столу.

Завдання. Перегляньте один із запропонованих фільмів (серіалів), виділіть педагогічні конфлікти/(не)етичні ситуації та схарактеризуйте різні системи стосунків, підсилюючи доповідь короткими відеофрагментами під час заняття:

- «Люблю тебе, мамо!»
- «Вчителю, з любов'ю»
- «Тримайся за мене»
- «Клас»
- «Учитель на заміну»
- «Вчителька»
- «Рита»
- «День спідниць»
- «Фізика чи хімія»
- «Вчитель року»

Література:

1. Гарькавець С.О., Волченко Л.П. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення: навч-метод. посіб. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 92 с.
2. Педагогічна конфліктологія: навч. посібн. // автор-упорядник В.В. Бойченко. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 166 с.

Тема 9. Педагогічний такт. Авторитет педагога.

План

1. Педагогічний такт як основа професійної діяльності.
2. Зміст і форми прояву педагогічного такту.
3. Шляхи формування педагогічного такту.

4. Суть, особливості та функції авторитету педагога.
5. Шляхи завоювання авторитету педагога.
6. Формування справжнього авторитету вчителя-початківця.
7. Престиж та імідж вчителя.

Опорні поняття теми: педагогічний такт, почуття міри, врівноваженість, повага, гуманність, справедливість, витримка, авторитет педагога, розвиток, престиж педагога, імідж вчителя.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Охарактеризуйте, в чому, на Вашу думку, полягає суть невербального спілкування вчителя з учнями на уроці.
2. Яка сукупність якостей сучасного вчителя створює, на Ваш погляд, його авторитет? Розмістіть їх за ступенем значущості.
3. Розробіть власні правила тактової поведінки, яких повинен дотримуватися молодий педагог.
4. Проаналізуйте фрагмент бесіди А. Макаренка з вихованкою («Педагогічна поема», Ч. II, розділ 2) з погляду дотримання принципів педагогічного такту.

Дискусійне питання:

Відомий педагог Ш. Амонашвілі писав: «Авторитет їх я завоював не без зусиль. Я завоював його на основі взаємності». Ці слова відносяться не до дорослих, не до юнаків і дівчат, навіть не до підлітків – вони про його учнів – другокласників. *Як Ви вважаєте, чи є взаємна повага обов'язковою умовою відносин авторитетності і чи тільки в системі «педагог – учень»?*

Література:

1. Баранова Н. П. Тренінги для вчителів з педагогічної майстерності. Харків : Основа, 2012. 159 с.
2. Зязюн І.А. Основи педагогічної майстерності. Київ: Вища школа, 2014. 207 с.
3. Основи педагогічної майстерності (для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта) : навч.-метод. посіб. / упоряд. Н. Мачинська, А. Федорович, Н. Яремчук. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 286 с.
4. Теслиук В.М. Основи педагогічної майстерності: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2015. 340 с.

Тема 10. Діловий етикет педагога

План

1. Етикет як зовнішній прояв внутрішньої культури особистості.
2. Загальні принципи й норми етикетної культури вчителя.
3. Практичні аспекти ділового етикету педагога.
4. Основні вимоги етикету (ввічливість, тактовність, обов'язковість, скромність, делікатність, коректність, повага до людей) як показники культури поведінки людини в суспільстві.
5. Етикетна поведінка педагога у публічній сфері.

Опорні поняття теми: етикет, норми етикету, культура педагога, ділове спілкування, етикетна поведінка педагога.

Завдання для індивідуальної роботи:

1. Розробіть варіанти поведінки педагога в різних ситуаціях.
2. Складіть перелік вимог до зовнішнього вигляду вчителя.

Дискусійне питання:

1. Кажуть, що етика педагога є важливим чинником його успішної діяльності. Чи погоджуєтесь Ви з такою думкою?

Література:

1. Беліченко А.Г., Воронкова В.Г., Мельник В.В. Етика ділового спілкування : навч. посіб. для ВНЗ (рекомендовано МОН України). Київ, 2019.
2. Естетична освіта педагога: колективна монографія / Андрущенко Т.І., Грицаєнко П.М., Дорога А.Є., та ін.; за ред. Андрущенко Т.І. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 173 с.
3. Педагогічна культура: навч. посіб. / Т. В. Лутаєва, Л. Г. Кайдалова. Харків: НФаУ, 2013. 156 с.
4. Степаненко С., Степаненко Н. Етичний вимір педагогічних комунікацій // Педагогічні науки. 2017. №70. С.42 – 46.

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАДАЧІ

Обговоріть у групі подані ситуації.

1. «Не вписався»

Версія вчителя: «Не вміє спілкуватися з однолітками. Постійно свариться й з'ясовує взаємини з однокласниками, а на уроці переживає через конфлікт. Соромиться відповідати перед класом».

Версія дитини: «Учитель за мене не заступається, отже, він на їхньому боці!» Учителеві ж ніколи звертати увагу на особисті стосунки школярів. Як наслідок, дитина переносить на вчителя свою образу на однокласників.

2. «Шкідливий тип»

Версія вчителя: учитель навряд чи зізнається, що якась дитина йому просто не подобається. Швидше за все, особисту ворожість він спробує приховати під «пристойнішими» приводами: погана поведінка, неухважність та ін.

Версія дитини: «Учитель до мене чіпляється!»

3. «Небесний тихохід»

Версія вчителя: «Живе в хмарах, постійно відволікається. Усе потрібно повторювати по кілька разів!» Учителеві не подобається, що батьки ретельно роблять із дитиною уроки й не дають їй самостійно вчитися. Як наслідок — за домашнє завдання в неї тверде «12», а самостійну роботу в класі ледве можна оцінити на «3».

Версія дитини: «Учитель занадто швидко все розповідає».

4. «Божа кара»

Версія вчителя: «Сама не слухає й іншим заважає! Непосидюча, неуважна...» і ще багато всіляких «ні» та «не». Учитель переконаний, що його завдання – давати дітям знання, а вихованням дітей повинні займатися батьки (і багато в чому це є правдою).

Версія дитини: «У школі нудно й нецікаво! Хочеться повернутися назад у садок, де можна було гратися цілими днями».

5. «Розумний бешкетник»

Версія вчителя: «Заважає вести урок! Постійно перебиває вчителя й відволікає однолітків. Сперечається!» Слід зазначити, що в деяких суперечливих ситуаціях дитина дійсно виявляється правою (багато прикладів можна розв'язати у різний спосіб), але пояснювати всьому класу різні варіанти розв'язання у вчителя фізично бракує часу.

Версія дитини: «Я все це вже знаю. Мені нудно!»

6. «Старанний тугодум»

Версія вчителя: «Не галасує на уроці, не розмовляє, але при цьому абсолютно не в темі. Або не чує, або не розуміє». Такому учневі необхідно довго розтлумачувати нову тему, що неможливо, якщо в класі більше ніж двадцять дітей. Ситуація дратує, і вчитель мимоволі починає прискіпливо ставитися до дитини.

Версія дитини: «Учитель незрозуміло пояснює матеріал!»

Бар'єри педагогічної діяльності

Дайте відповідь на запитання, виставивши такі бали:

- 5 – якщо дане твердження повністю відповідає дійсності;
- 4 – скоріше відповідає, ніж ні;
- 3 – і так, і ні;
- 2 – скоріше не відповідає;
- 1 – не відповідає.

1. Я прагну вивчити себе.
2. Я залишаю час для розвитку.
3. Перепони, які виникають, стимулюють мою активність.
4. Я шукаю зворотний зв'язок, оскільки це допомагає мені пізнати та оцінити себе.
5. Я рефлексую свою діяльність, виділяючи на це спеціальний час.
6. Я аналізую свої почуття і досвід.
7. Я багато читаю.
8. Я дискутую з питань, які мене цікавлять.
9. Я вірю у свої можливості.
10. Я прагну бути відкритішим.
11. Я усвідомлюю вплив, який здійснює на мене оточення.
12. Я керую своїм професійним розвитком й отримую позитивні результати.
13. Я маю задоволення від освоєння нового.
14. Зростаюча відповідальність не лякає мене.
15. Я позитивно поставився б до свого професійного підвищення.

Підрахуйте загальну суму балів:

75—55 — активний розвиток;

54—36 — немає стійкої системи саморозвитку, орієнтація на розвиток значно залежить від умов;

35—15 — зупинка розвитку.

МЕТОДИКА «ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»

Інструкція. Перед Вами 50 тверджень. Якщо Ви згодні з твердженням, то поставте «+», якщо не згодні, то поставте відповідно «-».

1. Я б цілком зміг жити один, вдалині від людей.
2. Я часто перемагаю інших своєю самовпевненістю.
3. Ґрунтовні знання з мого предмета можуть суттєво поліпшити життя людини.
4. Люди мають завжди спиратися на закони моралі та моральності.

5. Я уважно читаю кожну книгу, перш ніж повернути її в бібліотеку.
6. Мій ідеал робочої обстановки – затишна кімната з робочим столом.
7. Колеги стверджують, що мені подобається робити все оригінальним способом.
8. Серед моїх ідеалів чільне місце займають особистості вчених.
9. Оточуючі вважають, що на брутальність я просто нездатний.
10. Я уважно стежу за тим, як я одягнений.
11. Часто трапляється, що впродовж усього ранку я ні з ким не хочу розмовляти.
12. Мені важливо, щоб у всьому, що мене оточує, був порядок.
13. Більшість моїх друзів – це люди, інтереси яких відповідають моїм професійним.
14. Я довго аналізую свою поведінку.
15. Вдома я веду себе за столом так, як у ресторані.
16. У компанії я надаю змогу іншим жартувати і розповідати всілякі історії.
17. Мене дратують люди, які не здатні швидко приймати рішення.
18. Якщо в мене залишається небагато часу, то я прагну почитати що-небудь з навчального предмета.
19. Мені не зручно дуріти в компанії, навіть якщо це роблять інші.
20. Іноді я люблю попліткувати про відсутніх.
21. Мені подобається запрошувати і розважати гостей.
22. Я рідко виступаю врозріз з думкою колективу.
23. Мені більше подобаються люди, які досконало володіють своєю професією, незалежно від їх характеру.
24. Я не можу бути байдужим до проблем інших.
25. Я завжди охоче визнаю свої помилки.
26. Найгірше покарання для мене – залишатися на самоті.
27. Зусилля, витрачені на складання планів, не варті цього.
28. У шкільні роки я поповнював свої знання, читаючи спеціальну літературу.
29. Я не засуджую людину за обман тих, хто дозволяє себе обманювати.
30. У мене не виникає внутрішнього протесту, коли мене просять про допомогу.
31. Ймовірно, деякі люди вважають, що я занадто багато говорю.
32. Я уникаю суспільної роботи і пов'язаної з цим відповідальності.
33. Наука – це те, що найбільше цікавить мене в житті.
34. Оточуючі вважають мою родину інтелегентною.
35. Перед тривалою поїздкою я завжди ретельно продумую, що взяти з собою.
36. Я живу сьогоднішнім днем більше, ніж інші люди.
37. Якщо є вибір, то я вважаю, що доцільніше провести позакласний захід, ніж розповідати учням що-небудь з предмета.
38. Основне завдання вчителя – передавати учневі знання з предмета.
39. Я люблю читати книги й статті на морально-етичні теми.
40. Іноді мене дратують люди, які звертаються до мене з запитаннями.
41. Більшість людей, з якими буваю в компанії, безсумнівно, раді мене бачити.

42. Думаю, мені сподобалася б робота, пов'язана з відповідальною адміністративно-господарською діяльністю.

43. Я навряд чи засмучусь, якщо доведеться провести відпустку, навчаючись на курсах підвищення кваліфікації.

44. Моя люб'язність часто не подобається іншим людям.

45. Були випадки, коли я заздрив успіху інших.

46. Якщо мені хтось нагрубить, то я швидко забуваю про це.

47. Як правило, оточуючі прислухаються до моїх думок.

48. Якби мені вдалося на короткий час перенестись в майбутнє, то я б перш за все набрав книг зі свого предмета

49. Я беру активну участь у долі інших людей.

50. Я ніколи не говорю неприємних речей з усмішкою.

Оброблення отриманих результатів.

1. Порівняйте бланк отриманих відповідей із бланком-ключем:

1 – 6 – 11 – 16 – 21 + 26 + 31 + 36 + 41 + 46 +
2 + 7 + 12 + 17 + 22 – 27 – 32 – 37 + 42 + 47 +
3 + 8 + 13 + 18 + 23 + 28 + 33 + 38 + 43 + 48 +
4 + 9 + 14 + 19 + 24 + 29 – 34 + 39 + 44 + 49 +
5 + 10 + 15 + 20 – 25 + 30 + 35 + 40 – 45 – 50 +

2. За кожне співпадіння знака досліджуваній одержує 1 бал, за розбіжність – 0 балів

3. Підраховується сума балів кожного з п'яти горизонтальних рядків.

Перший рядок встановлює рівень товариськості вчителя.

Другий – показує рівень організованості.

Третій – визначає ступінь орієнтованості вчителя на свій навчальний предмет.

Четвертий – характеризує інтелігентність педагога.

П'ятий – демонструє ступінь щирості досліджуваного під час відповіді на питання.

Якщо в кожному рядку кількість балів дорівнює числам від 3 до 7, відповіді можуть бути прийняті до оброблення, якщо ж сума виходить за встановлені межі, результати не підлягають обробленню.

Зона норми для кожного рядка становить від 3 до 7 балів. Якщо в досліджуваного рядку менше 3-х балів, це є свідченням недостатньої розвиненості певної якості.

Якщо отримана сума перевищує 7 балів, досліджувана якість учителя є найбільш вираженою.

Тест на комунікативність (за Т. Орловою)

Вам пропонується відповісти на 16 запитань. Ваші відповіді оцінюються таким чином: «так» – 2 бали; «іноді» – 1 бал; «ні» – 0 балів.

1. Вас очікує ділова зустріч. Чи виводить Вас із рівноваги її очікування?
2. Чи відкладаєте Ви відвідування лікаря до тих пір, поки терпіти вже неможливо?
3. Чи викликає у Вас незадоволення та стурбованість доручення виступити із доповіддю, повідомленням, інформацією на нараді, зборах або подібних заходах?
4. Вам пропонують відрядження у місто, у якому Ви ніколи раніше не бували. Чи будете Ви докладати зусиль аби уникнути цього відрядження?
5. Чи любляете Ви ділитися своїми переживаннями з іншими?
6. Чи дратує Вас, коли незнайомий чоловік звертається до Вас на вулиці із проханням (показати дорогу, довідатись про час, відповісти на запитання)?
7. Як Ви вважаєте, чи існує проблема «батьків та дітей» і що людям різних поколінь важко зрозуміти один одного?
8. Чи почуваєте Ви себе ніяково, коли нагадуєте Вашому знайомому про необхідність повернути невелику суму грошей, яку він позичав декілька місяців тому?
9. У ресторані Вам подали неякісну їжу. Чи промовчите Ви, лише роздратовано відсунувши від себе тарілку?
10. Ви опинились один на один з незнайомим чоловіком. Чи звернетесь до нього першим?
11. Вас приводить у жах будь-яка довга черга, де б вона не була (у магазині, касі кінотеатру, бібліотеці). Чи відмовитесь Ви від свого наміру у разі необхідності стати у чергу та нудьгувати очікуванням?
12. Чи лякає Вас участь у будь-якій комісії з розв'язання конфліктних ситуацій?
13. У Вас існують власні суто індивідуальні критерії оцінки творів літератури, мистецтва, культури і ніяких інших оцінок на цей рахунок Ви не сприймаєте?
14. У ситуації, коли Ви почули «у кулуарах» явно помилкову точку зору з добре відомого Вам питання, чи промовчите Ви і не вступите у дискусію?
15. Чи викликає у Вас роздратування прохання будь-кого допомогти розібратися у певному питанні або навчальній темі?
16. Ви віддаєте перевагу висловлюванню власної точки зору у письмовому вигляді, аніж усній формі?

Просумуйте загальну кількість балів та за допомогою класифікатора визначте, до якої категорії людей Ви відноситься.

Інтерпретація результатів

30-32 бали: Ви явно некомунікабельні і це Ваша проблема, оскільки Ви страждаєте від цього більш за усіх. Проте і близьким людям з Вами нелегко! На Вас не можна покластися у виконання складних колективних справ. Контролюйте себе, намагайтеся спілкуватися!

25-29 балів: Ви замкнуті, віддаєте перевагу самотності, і тому у Вас мало друзів. Нова робота та необхідність нових контактів надовго виводять Вас із рівноваги. Цю особливість своїх? характеру Ви знаєте і тому буваєте незадоволені собою. Не обмежуйте себе цим незадоволенням — Ви здатні змінити ці особливості свого характеру. Хіба не буває, що коли Ви сильно захопилися, то раптом набуваєте повну комунікабельність?

19-24 бали: Ви у певній мірі комунікабельні, та і у незнайомій ситуації відчуваєте себе досить упевнено. Нові проблеми Вас не лякають. Але все ж таки з новими людьми Ви спілкуєтесь з настороженістю, з незадоволенням берете участь у дискусіях та змаганнях. Ваші висловлювання іноді містять дуже багато сарказму. Ці недоліки можна виправити, пам'ятайте про це.

14-18 балів: Ви комунікабельні, допитливі, з бажанням спілкуєтесь із цікавим співбесідником, досить витримані у спілкуванні з іншими, тактовно наполягаєте на власній точці зору. Зустрічі з новими людьми Вас не хвилюють. У той же час Ви не любите галасливих компаній; екстравагантна поведінка та говірливість викликають у Вас роздратування.

9-13 балів: Ви досить комунікабельний (іноді навіть більш, ніж потрібно). Допитливі, балакучі, полюбляєте висловлюватися з різних питань, що іноді викликає роздратування оточуючих. З бажанням знайомитися з новими людьми, любите бути у центрі уваги, у проханнях ніколи не відмовляєте, хоча не завжди можете їх виконати. Ваша запальність швидко гасне. Чого Вам не вистачає – так це усидливості, терпіння та відваги при зіткненні із серйозними проблемами. Хоча, якщо Ви сильно бажаєте, Ви можете примусити себе не відступати.

4-8 балів: Ви, напевно, «рубаха-хлопець» (це визначення може бути віднесено і до представниць слабкої статі). Комунікабельність фонтанує з Вас ключем, Ви завжди у курсі усіх справ. Полюбляєте брати участь в усіх дискусіях, хоча серйозні теми можуть викликати у Вас мігрень та навіть хандрю. Із задоволенням втручаєтесь у розмову з будь-якого питання, навіть тоді, коли маєте про нього поверхове уявлення. Скрізь відчуваєте себе у своїй тарілці. Беретесь за будь-яку справу, хоча і не завжди можете довести її до успішного завершення. А тому керівники та колега ставляться до Вас з оглядкою та сумнівом. Обміркуйте ці факти!

3-1 бал: Ваша комунікабельність носить хворобливий характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтесь у справи, які до Вас не мають ніякого відношення. Судите про проблему, у якій не компетентні. Ви досить часто буваєте причиною конфліктів у Вашому оточенні. Ви необ'єктивні образливі, запальні. Серйозна справа – це не для Вас. Людям скрізь – і дома, і на роботі – важко з Вами. Вам би попрацювати над собою та своїм характером! Перш за все, виховуйте у себе терпеливість та стриманість, з повагою відносьтесь до інших людей, і нарешті, потурбуйтеся про своє здоров'я – такий «стиль» життя не проходить без наслідків.

Якщо з певним твердженням Ви категорично не згодні, то сприймайте його з належним почуттям гумору, адже це усього лише «універсальний» тест.